

Svensk skola i förändring

- är detta slutet på gemenskapen?

Abstract

Denna uppsats är en idéanalys av den mediala debatten av friskolor i dag. Vårt syfte med uppsatsen är att förstå den uppsjö av debatter om friskolor som uppkommit de senaste åren. Vi menar att media spelar en stor roll i skapandet av den bild svenska folket har av friskolor. Vår utgångspunkt är att analysera hur skolans funktion och valfrihet diskuterats i media.

Tomas Englund, professor i pedagogik menar att synen på skolan har gått från att fokusera på likvärdighet och jämlikhet, till profilering och individuell anpassning.

Så vad säger politikerna? Vår studie belyser att debatten om skolan är begränsad utifrån vissa normer, exempelvis att friskolan ska finnas men samtidigt vara under stark statlig kontroll. Vi vill visa på att friskolan både ses som självklar men också som något suspekt och försöka förklara vilka idéer som ligger bakom detta.

Nyckelord: Idéanalys, friskola, public good, private good, dimensioner, media, valfrihet, mångfald, likvärdighet,

Innehållsförteckning

1	Inledning och syfte.....	1
1.1	Hur går vi tillväga? Idéanalytisk metod.....	1
1.2	Avgränsningar.....	2
1.3	Media som material.....	3
2	Utbildningsideal - en dimension av den politiska debatten.....	4
3	Idéanalyser.....	7
3.1	Debatt mellan tre politiker och en rektor	7
3.1.1	Kontext	7
3.1.2	Idéanalys.....	7
3.1.3	Sammanfattande diskussion.....	8
3.2	Intervju med Eva-Lena Jansson och Anders Carlberg med efterföljande debatt	9
3.2.1	Kontext	9
3.2.2	Idéanalys.....	9
3.2.3	Sammanfattande diskussion.....	11
3.3	Debatt mellan Ibrahim Baylan och Jan Björklund	11
3.3.1	Kontext	11
3.3.2	Idéanalys.....	12
3.3.3	Sammanfattande diskussion.....	13
3.4	Debatt mellan Kjell-Olof Feldt och Metta Fjellner	14
3.4.1	Kontext	14
3.4.2	Idéanalys.....	14
3.4.3	Sammanfattande diskussion.....	16
3.5	Debatt mellan Jan Björklund och Ella Bohlin	16
3.5.1	Kontext	16
3.5.2	Idéanalys.....	17
3.5.3	Sammanfattande diskussion.....	18
3.6	Intervju med Lars Stjernqvist	18
3.6.1	Kontext	18
3.6.2	Idéanalys.....	19
3.6.3	Sammanfattande diskussion.....	19
4	Resultat.....	21

4.1	Slutsats.....	22
4.2	Diskussion	24
5	Epilog.....	26
6	Källförteckning.....	27

1 Inledning och syfte

Den svenska skolformen står under förändring. Allt fler friskolor startas i Sverige sedan omfattande reformer i skolsystemet infördes i början av nittioalet. Debatten om fenomenet friskolor har med detta tagit fart, vi vill ställa frågan vad det egentligen är som diskuteras. Grundar sig debatten verkligen i olika synsätt om vad den svenska skolans funktion ska vara och hur man ska komma dit? Vår frågeställning blir som följer: *Vilka skiljelinjer i synen på skolan som samhällsfunktion kan vi se i den mediala debatten kring friskolor?*

Med skolan som samhällsfunktion menar vi relation samhället och medborgaren ska ha till skolan. Vi vill besvara vår frågeställning med hjälp av idéanalyser av tv-debatter i SVT under åren 2001-2007.

Vårt syfte blir att klargöra innehållet i denna debatt och problematisera uttalanden med hjälp av tidigare gjord forskning.

Hur relationen mellan idé och politik ser ut finns det många olika uppfattningar om, vi anser att en förståelse för idén bakom politiken är en viktig grund för förståelsen och kritiken av den samma (Bergström – Boréus 2005 s. 177). Detta gör också att det blir intressant hur politiska idéer och skiljelinjer framförs och förmedlas i media, till medborgare.

Vår undersökning blir något mer än endast en återgivning av dom debatter vi sett i media då vi vill dra slutsatser utifrån vår teori och resonera kring dessa slutsatser (Beckman 2005 s. 49). Vi vill till exempel diskutera vilka konsekvenser det kan få att debatten ser ut som dom gör, vilket är en grundläggande idé i studiet av debatter och diskurser (Beckman 2005 s. 94).

1.1 Hur går vi tillväga? Idéanalytisk metod.

Vår ambition är att genom en beskrivande idéanalys undersöka ur vilka perspektiv den mediala politiska debatten förs idag. Utifrån dimensionen *utbildningsideal* har vi med hjälp av tidigare forskning lånat och utarbetat olika perspektiv på och aspekter av detta område, där vi kan klassificera uttalanden och argument. Utarbetandet av dessa olika perspektiv är vårt verktyg för att i så stor utsträckning som möjligt klargöra för oss själva och våra läsare, utifrån vilka perspektiv vi har gjort undersökningen (Beckman 2005 s. 22).

Det finns risker och kritik mot denna metod vi kort vill redogöra för. Statsvetaren Peter Esaiasson menar exempelvis att vi genom att på förhand ha klara "klassifikationsmallar" riskerar att falla i den idéanalytiska fällan, nämligen

att ansatsen har en inneboende tendens att bekräfta uppställda hypoteser (Esaiasson 1993).

Bergström – Boréus redogör också för att den utarbetade teorin kan bjuda in till svävande tolkningar och jämförelser (Bergström – Boréus 2005 s. 175). Vi menar dock i enlighet med Beckmans resonemang, att dimensionen är det bästa sättet för oss att tydliggöra utifrån vad vi analyserar vårt material (2005 s. 22). Det är också med denna metod möjligt att upptäcka ifall någon av perspektiven inte alls återfinns i debatten, vilket inte skulle vara möjligt om man låtit texten “tala för sig självt” (Beckman 2005 s. 23). Vår teori och utarbetandet av vår dimension har vi lånat och utvecklat från tidigare forskning om politiska dimensioner inom utbildningssystemet.

Vi är medvetna om att vi i analysen bär med oss egna övertygelser, och förhållanden kring vad vi i observationen önskar se vilket kan påverka hur vi klassificerar vårt material. Vi anser dock att detta inte är något som skiljer idéanalysen från annan samhällsvetenskaplig forskning och något som vi med denna metod undviker i så stor utsträckning som möjligt. En tydlig teori och synliggjord utgångspunkt anser vi kommer leda till att studien uppfyller dom intersubjektivitetskrav som vi avser att uppfylla.

Utifrån frågeställningen anser vi att en idécentral istället för en aktörscentral studie passar bäst, det vill säga att vi fokuserar på uttalanden i större utsträckning än vem som uttalar dem. Detta motsätter sig inte en möjlighet att i analysen resonera kring vilka som framfört dessa budskap, och vilken roll media ger dessa aktörer. Detta anser vi har betydelse för vår studie och bör synliggöras, om än inte ligga i fokus för vår idécentrala analys. Varje tanke och text bärs fram av en avsändare, oavsett hur idécentral studien än utger sig för att vara (Esaiasson et al. 2007 s. 247).

1.2 Avgränsningar

Vi är intresserade av hur idéer och argument förmedlas till medborgarna, och har därför valt media som material, istället för exempelvis riksdagsdebatter. Vi anser det viktigt att påpeka att dom idéer vi finner bakom argumenten delvis bygger på vår egen förförståelse. Studien gör med det inte anspråk på att bevisa att debattörerna har dessa idéer som medveten grund för sina argument. Studien har inte heller till avsikt att bedöma eller kritisera dom olika uttalandena.

Vid mer tid och mer förkunskap hade vi haft ambitionen att knyta uttalanden i debatten till politiska ideologier. Detta hade varit intressant, men det skulle enligt Bergström – Boréus kräva en god förståelse för politiska ideologier och begreppet, vilket vi menar att vi inte kommer hinna få (2005 s. 151 ff.).

Vi har valt att arbeta med en dimension istället för fler, på det sättet kan vi göra en djupare analys och analysera fler tv-inslag på den begränsade tid vi har.

Oundvikligt har det blivit så att våra klassifikationer av idéerna också till stor del klassificerat aktörerna. Denna klassifikation gäller i detta fall endast denna

debatt, och är inte något som debattörerna kan tänkas stå för utanför denna kontext.

För att hitta idéerna bakom ord som valfrihet och mångfald, krävs det att vi sätter in dem i sitt sammanhang. Detta betyder att i vilket sammanhang ordet eller meningen uttryckts blir viktigt (Beckman 2005 s. 31). I vissa sammanhang har detta varit svårt att reda ut, i dessa fall har vi dock varit tydliga med detta.

1.3 Media som material.

Effekterna av media har debatterats flitigt, hur stor inverkan har den på oss egentligen? Om videovåld påverkar ungdomar borde väl även SVT:s debattprogram göra det?

Kent Asp, universitetslektor i informationsteknik vid Göteborgs universitet har ägnat många års forskning kring medias påverkan på oss. Han visar att forskare har funnit ett samband mellan hur mycket en viss åsikt presenteras i media och människors instämmande till åsikten. Media verkar också förstärka redan existerande åsikter i stället för att förändra dem (Asp 1986 s. 47). Det är självfallet svårt att mäta hur mycket media påverkar oss, men Asp konstaterar att man får en större förändring av kunskaper genom att se ett tv-program istället för att inte se ett TV-program (ibid s. 89).

En viktig teori är dagordningshypotesen som går ut på att ”det finns ett samband mellan vilka frågor massmedia uppmärksammar och vilka politiska sakfrågor massmediapubliken uppmärksammar”. Denna hypotes publicerades av McCombs och Shaw 1972 och fick stor genomslagskraft (ibid. s. 223). Televisionen har förändrat synen på politiker. Före 80-talet var utfrågningar av politiker ytterst blygsamma och hövliga, idag är utfrågningar mer kritiska och journalister bestämmer dagordningen på ett annat sätt än tidigare (ibid. s. 46).

Vad som visas på TV är en del av en marknadsanpassning, det publiken vill se visas det mer av (ibid. s. 355). Orsaken till att debatten om friskolor varit på tapeten en längre tid kan både bero på nyhetsvärdet och marknadsvärdet. Vilka skiljelinjer som skildras i den mediala debatten blir intressant, då dom åsikter som framkommer i media påverkar medborgares syn på samhället och samtidigt är ett resultat av det medborgarna vill se.

2 Utbildningsideal - en dimension av den politiska debatten

Public good	Private good
Fokus på rätt till likartad utbildning med gemensam värdegrund.	Fokus på föräldrars, elevers rätt och förmåga till egen bedömning av värdegrunder.
Utformning av skolan bör bestämmas i kollektiv demokratisk ordning. Elevers rätt till jämlikhet och likvärdighet.	Utformning av skolan bör bestämmas efter individers önskemål. Elevers rätt till profilering och individuell anpassning.
”Stora demokratin”	”Lilla demokratin”

Tomas Englund, professor i pedagogik, använder public good och private good för att förstå olika idéinriktningar inom den svenska skolan (Englund 1998).¹ Vi använder och utvecklar hans begrepp med hjälp av tidigare forskning inom samma område. Englund menar att begreppen visar två olika uppfattningar om hur skolan ska fungera och vem som ska bestämma över skolans innehåll (1998 s. 120). De två perspektiven kan lätt verka uppdelade i förväntningar på hur den parlamentariska högern och vänstern ”borde” tycka.

Vår tes är att svenska politiker och förtroendevalda har svårt att ta ställning för ett perspektiv eller ett annat på grund av den starka normbildning som omger skoldebatten. Andra orsaker som kan göra detta svårt är teorier kring åsikten om att politik/skolpolitik inte *bör* handla om tydliga gränsdragningar, att politik är mer nyanserat än så. Vi menar dock att en betoning av det fria valet, baserat i vårt ena perspektiv automatiskt försvårar ett försvarande av uppfostran utifrån gemensamma värderingar, och tvärtom.

¹ Englund bygger sitt resonemang på tidigare teoretiker så som Marshall, Giddens och MacPhersons forskning om medborgerliga rättigheter.

Andra orsaker till att det kan bli svårt för politiker att ta ställning för stycken ur perspektiven handlar om kontexten och den historiska bakgrunden. Socialdemokraterna inledde under 1980-talet en förskjutning, med decentralisering och regeringsbeslut om att valfriheten skulle tillgodoseas ”så långt detta är praktiskt och ekonomiskt möjligt” (Lidström – Hudson 1995 s. 24). Detta kan givetvis göra det svårt för socialdemokratiska ledande politiker att idag ta ställning mot friskolan och skolors rätt till profilering. Vi har valt att analysera public good och private good för att vi menar att dom perspektiven är viktiga i svensk skoldebatt. Perspektiven kan också visa på den förändring som Englund menar har skett i det svenska samhället gällande synen på utbildning, där private good synen blivit allt mer populär (Englund 1998 s. 122). Public good perspektivet på utbildning dominerade efter andra världskriget fram till åttiotalet och kännetecknades av enhetlighet och centralisering.

Oavsett varför debatten ser ut som det gör, finner vi det intressant att undersöka hur den politiska retoriken har kommit att se ut och vad detta kan få för konsekvenser. Vi har skapat två frågeställningar utifrån Englund, att ställa till debatterna:

- Vem ska bestämma om den svenska skolans form och innehåll?
- Vilken funktion ska skolan ha i rollen att förbereda eleven för att fungera i samhället?

Med frågorna lägger vi fokus på två områden som det finns tydligt skilda idéer kring inom public och private good. Dessa två områden är valfrihet, och skolans funktion, vilket vi utifrån dom olika synsätten vill redogöra kort för.

Skolans funktion.

Den primära fokusen på jämlikhet och likvärdighet inom public good teorin strävar efter att skapa en utbildning tillgänglig för alla, och en likartad grund för att kunna bedöma samhället. Det finns en strävan efter att skapa medborgare som kollektivt kan diskutera och besluta om framtiden (Englund 1998 s. 124).

Ur ett public good perspektiv bör skolan fokusera på att anpassa utbildningen till dom samhälleliga förhållandena och anpassa dom som utbildas till dom samma. I public good inspirerad teori anser man att en demokrati av det befintliga slaget, med kollektiva beslut genom abstrakta instanser, kräver en stat med potentiell folklig kontroll (Englund 1998 s. 132). Man menar att det finns ett ansvar i det demokratiska systemet att primärt förbereda individen för medborgarskapet, där kollektiva beslut är en viktig del av demokratin (Englund 1998 s. 124). Deltagandet i sig är inte det avgörande kravet på demokratins förverkliganden, det är upprätthållandet av dom medborgerliga rättigheterna, så som att till exempel få möta det pluralistiska samhället i varje skola.

Detta synsätt skiljer sig enligt Englund, mot ett private good perspektiv, där fokus ligger på det direkt demokratiska i att få bestämma över sin utbildnings innehåll, och inte på skolans funktion (ibid.). Englund nämner Dewey som han menar gett ton 1900-talets skoldebatt. Dewey ansåg att utbildning i sig var det

viktigaste och att det inte var viktigt med samhällsbevarande värderingar. Utbildning i sig skulle göra oss till bra medborgare (Englund 1993 s. 22). Detta kan ses som ett mer private good inriktat perspektiv på skolans funktion. Utbildningssystemet bör vara relaterat till marknadens krav, där den privata rollen och förberedelsen för den privata karriären betonas (Englund 1998 s. 118).

Valfrihet.

I private good perspektivet ligger fokus på föräldrars rätt att välja sitt barns utbildning och värderingar (Englund 1998 s. 120). En följd av det blir att profilering är viktigt, skolor ska om de vill få ha speciella inriktningar. Man pekar här på ett ansvar i det demokratiska systemet att primärt se till det individuella valet som demokratisk rättighet i sig. Individens autonomi genom ett självständigt val betonas (Englund 1998 s. 114).

Den så kallade maktutredningen som genomfördes i Sverige mellan 1985 och 1990 gav private good perspektivet pluspoäng. Fokus ligger där på den suveräna individen som tar ansvar över sitt eget öde, och på att individen ska få ordna över sina egna förhållanden utifrån sina särintressen (Englund 1993 s. 10).

Rättigheten i att välja sin utbildning, inspireras bland annat från artikel 26 i FN:s deklaration om dom mänskliga rättigheterna där det slås fast att rätten att välja undervisning, i första hand tillkommer barnets föräldrar (Englund 1998 s. 109). Tanken är baserad på att föräldrar kan göra goda bedömningar om det bästa för deras barn i fråga om utbildning. Detta kan ställas emot läroplanen 1994 där det står att alla föräldrar ”med samma förtroende skall kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att dessa inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra av mot varandra kämpande åskådningar” (Englund 1998 s. 121). Detta är istället en åskådning där föräldrarnas rätt att välja exempelvis en religiös friskola, ifrågasätts.

Efter maktutredningen har kraven på decentralisering och möjlighet till friskolor växt, det kollektiviska utbildningsväsendet anses frånta individen sina individuella rättigheter.

Föräldrarnas bestämmanderätt kan man enligt Englund kalla för den ”lilla demokratin”, där frågor om utbildningens innehåll ska betraktas som privata, och där en liten grupp i direkt personlig samverkan bör bestämma över sina egna villkor (Englund 1998 s. 122).

Detta ställs emot public good perspektivet, där utbildningens innehåll ska avgöras av det offentliga - allmänna, kollektiva och samhällseliga (Englund 1998 s. 123).

Mångfalden, som public good perspektivet betonar, menar private good förespråkare att man kan uppnå genom valfrihet, då mångfalden finns i möjligheten att välja mellan profilerade skolor (Englund 1998 s. 121).

3 Idéanalyser.

3.1 Debatt mellan tre politiker och en rektor

Debatt 23 november 2004

3.1.1 Kontext

Ibrahim Baylan är vid den här tiden skolminister i den socialdemokratiska regeringen och har gått ut med stark kritik mot de religiösa friskolorna, med sig har han Ardalan Shekarabi SSU:s ordförande. SSU har nyligen skickat in en fingerad ansökan till skolverket för att få starta en SSU friskola med socialistisk värdegrund, men skolverket gav dem avslag. Detta gjorde SSU för att visa på brister i skollagstiftningen. Shekarabi menar att det var ytterst nära att ansökan gick igenom. Mikaela Valterson är riksdagsledamot för miljöpartiet, hon har som mp en mycket positiv syn på friskolor (<http://mp.se>). Cecil de Rozario är rektor på en katolsk skola i Stockholm och såklart positiv till religiösa friskolor.

3.1.2 Idéanalys

Valfrihet. Den enda i debatten som pratar om valfrihet som en positiv faktor i sig är Valterson. Hon menar att det är elever som ska bestämma vad som är en bra skola inte staten. När nu elever valt en religiös friskola måste vi respektera att de gjort det rätta valet menar hon. Baylan menar istället att elever gör sig själv en ogärning när de väljer religiösa friskolor, han förstår dessa elever eftersom han själv ställts inför detta val. Han menar att hans landsmän som valde den syrianska skolan i Sverige klarat sig sämre än de som inte gjorde det. Baylan är orolig över att föräldrar inte väljer friskolor för att de är bra utanför att de inte tycker den kommunala skolan fungerar.

Både Shekarabi och Baylan är överens om att staten måste erbjuda en likvärdig skola och att elever och föräldrar riskerar göra val som leder till segregation. Shekarabi tycker också att föräldrar som sätter barn i en religiös skola förvägrar barn rätten att välj religion själva. De Rozario menar att ungdomar gör rationella val när de väljer hans skola och att det medvetna valet gör att de integreras bättre.

Skolans funktion. Baylan menar att skolan ska vara en mötesplats där barn från olika klasser och kulturer möts, på så sätt skapas det förståelse för allas olika förutsättningar. Med (religiösa) friskolor skapas det ryktesspridning och segregation. Baylan menar också att skolan inte ska styras av marknaden och att den inte ska gå med vinst.

Valterson håller med Baylan att staten ska bestämma vad som är en bra skola men att en bra skola kan se ut på många sätt. Hon menar att friskolor skapar mångfald och kreativitet, detta skulle kommunala skolor också kunna göra men deras händer är bakbundna av snäva regler..

Alla utom Valterson pekar på att skolan ska vara en plats för integration. De Rozario menar att religiösa friskolor befrämjar integrationen, då elever i kommunala skolor inte får möjlighet att ta sig ifrån sina segregerade bostadsområden. Baylan menar att alla skolor ska vara tillgängliga för alla. De Rozario medger att hans skola inte är det och att detta inte behöver vara ett problem, han påpekar också att det inte bara går katoliker där.

3.1.3 Sammanfattande diskussion

Debatten skiljer sig i det största mellan olika uppfattningar om skolans roll och statens funktion. Baylan menar att det är i grunden fel med religiös profil därför att skolan ska ge alla samma utbildning och inte dela upp barn på grund av religion eller klass. Valterson vill däremot inte att alla barn ska bli lika utan att föräldrar ska ha rätt att prova olika sorters pedagogik.

Den stora skiljelinjen mellan Baylan och Valterson är att de fokuserar på olika funktioner för skolan. Valterson pratar om pedagogik som ett sätt att främja mångfald och Baylan om skolans roll som mötesplats över klasser och religioner. Det är därför svårt för dessa att mötas i en debatt eftersom de vill skapa olika samhällen, men det glöms bort i debatten. Det är ingen som är för segregation, därför måste de som kritiserar försäkra att deras skolform inte leder till detta. Det är samtidigt svårt att förespråka att skolor som delar upp barn i olika religioner skapar en mötesplats över de religiösa gränserna. Debattörerna för friskolor pekar istället på att alla skolor inte är lika segregering och att det finns skolor som jobbar hårt med integration. Samtidigt får socialdemokraterna svårt att försvara den kommunala skolan eftersom elever uppenbarligen väljer bort den till förmån för friskolor. Eftersom sossarna suttit vid makten vid tillfället så måste de försvara politiken de fört mot skolan. Det är svårt för Baylan att vara kritisk mot friskolan som fenomen eftersom det är en lagstadgad rättighet i Sverige även om det strider mot hur hans syn på skolan ska vara. Vi anser att denna debatt lutar mot public good eftersom det är Baylan och Shekarabi som hörs mest i debatten, De Rozario för inte fram många argument varför friskolor ska finnas.

3.2 Intervju med Eva-Lena Jansson och Anders Carlberg med efterföljande debatt

Gomorrön Sverige 11 januari 2005

3.2.1 Kontext

Direkt från socialdemokraternas kongress 2005 intervjuar KG Bergström socialdemokratiska ombudet och kommunalpolitikern från Örebro, Eva Lena Jansson. Tillsammans med henne intervjuas Anders Carlberg, kongressombud från Stockholm. Under kvällen och natten har det försiggått en lång debatt kring friskolor på kongressen, där man beslutat att kommunernas inflytande vid etablering av friskolor ska förstärkas. Dom intervjuade får här representera två olika inställningar till friskolor som finns inom partiet, där Jansson får företräda den restriktiva hållningen, och Carlberg den positiva.

I studion för att kommentera inslaget från kongressen finns två män positivt inställda till friskolor; ordförande för Kristna Friskolerådet Leif Larsson, och Mehmed Kaplan, presstalesman Sveriges Muslimska Råd. Vi har valt att analysera intervjun och kommentarerna samtidigt, då dom sitter i samma kontext. Debatten rör sig i första hand kring aktörernas beskrivning av huruvida friskolorna stärker den kommunala skolans kvalitet, eller sänker den.

3.2.2 Idéanalys

Valfrihet. Den konkurrens och dom alternativ som friskolorna inneburit har hjälpt till att förnya och förbättra pedagogiken i den kommunala skolan, menar Carlberg. Detta är vad vi kan klassificera som private good inslag i synen på valfrihet och konkurrens. En gemensam värdegrund på bekostnad av valfriheten kan inte ses i Carlbergs uttalanden.

Själva existerandet av friskolor och dess marknadsinslag som ett *mål* verkar dock inte vara något som Carlberg vill, eller vågar fokusera på som positivt i sig. Målet i hans argumentation, verkar istället ligga i att använda friskolor som ett medel för att höja kvaliteten i den kommunala skolan.

Carlberg uttrycker: "...vi hjälper gärna den kommunala skolan i Örebro att bli bättre, på det sättet så minskar man ju behovet av andra skolor."

Vad som är en bra skola, är dock i private good perspektivet mycket upp till individ och familj att bestämma, och ur ett sådant perspektiv kommer alltid behovet av att få göra ett eget val, att finnas, oavsett hur bra den kommunala

skolan är. Det blir därför svårt att klassificera detta uttalande i ett renodlat private good perspektiv.

Janssons argumentation kontrasterar i många fall med Carlberg, då hon är mer public good inriktad. Som kontrast till Carlbergs argumentation menar Jansson att man i dom flesta fall inte väljer till en friskola, man väljer från en kommunal skola. Så länge friskolorna finns och utgör den möjligheten, menar hon, så urholkas den kommunala skolan och omöjliggörs att förbättras då pengar och resurser hela tiden flyttas till friskolan. Dels kan man här se olika verklighetssyner på hur friskolorna påverkar den kommunala skolan. Det går också att klassificera argumenten i en public good inspirerad teori, då hon menar att det fria valet sker på en bekostnad av det som är det kollektiva goda och bidrar till segregation. Lidström - Hudson ställer denna typ av tankesätt mot den mer individcenterade demokratisynen där den enskilda individens självförverkligande betonas, snarare än underordning under ett kollektiv (1995 s. 33).

I studion menar man att det som Jansson problematiserar med valfrihet, bygger på en skev bild av sanningen, där målet med en sammanhållen och en dynamisk skola, även går att få med religiösa friskolor, där det på exempelvis kristna friskolor, också går elever med många olika trosinriktningar. Den politiska skiljelinjen beskrivs från studion grunda sig i okunskap kring vad friskolor egentligen är och hur dom fungerar.

Skolans funktion. Den individualistiska demokratisynen som private good teorin och valfrihetstanken bygger på, diskuteras inte i studion. Detta behöver dock inte betyda att denna syn inte existerar i kontexten, utan kan lika gärna betyda att det är den som tas för givet. Jansson vill däremot betona att friskolan leder till segregation även inom den kommunala skolan genom att man lockar vissa grupper av elever, till exempel kristna, högpresterande, eller muslimer. Segregationen menar hon: "(...)är inte förenligt med vad vi har sagt om demokratiska värderingar". Här märks ett tydligt public good inriktat perspektiv på skolans roll. Friskolan har ett ansvar för den segregation som finns idag anser hon.

När reportern frågar om vilket motstånd männen i studion märker mot sina skolor idag, är det dock inte olika syner på skolans demokratiska funktion som tas upp. Man fokuserar istället på den verklighetsbeskrivning av friskolan, som man hävdar är felaktig. Man menar från studion att man egentligen vill ha samma skola, att motståndet är baserat i okunskap.

Kaplan säger: "...det finns några få dåliga exempel och det görs att hela systemet underkänns och det tycker jag är väldigt farligt."

Citatet redovisar även ett spår som Larsson är inne på, han menar att det inte finns några belägg för den indoktrinering som motståndare hävdar finns i de religiösa friskolorna. Kritikerna talar om något dom inte egentligen vet vad det handlar om, hävdar han.

3.2.3 Sammanfattande diskussion

Frågan ställer sig själv, vad handlar debatten egentligen om? Lite cyniskt kan man fråga sig om någon egentligen vet svaret på det, om debattörerna överhuvudtaget talar om samma sak. I vissa uttalanden kan vi se en skiljelinje baserad i våra olika perspektiv på utbildningsideal. I högre utsträckning verkar dock flera av uttalandena peka på en ovilja att debattera, eller fånga upp dessa skiljelinjer när dessa nämns, debatten fokuserar mer på verklighetsbeskrivningar och vem som har den mest uppdaterade faktauppgifterna. Är det här då ett problem för debatten?

Rothstein menar att effekterna av marknadsmodeller är detaljerade, och att dom måste diskuteras i mer precisa termer (2005 s. 221). Problemet, menar då Rothstein, är att dessa detaljer och termer inte lämpar sig för den politiska diskussionens krav på tydliga och enkla alternativ. Precis som Rothstein menar så utelämnas detaljerna i denna debatt, eventuellt i syfte att förenkla den. Genom att diskutera vilka konsekvenser friskolor möjligen kan få, istället för olika perspektiv på utbildningsideal menar vi att debatten blir svårare att förstå. Tittaren ges inte chansen att se vilka skiljelinjer som finns mellan debattörerna. Resultatet blir en debatt där varken praktiska detaljer i marknadssystemen, eller mer ideologiska skiljelinjerna debatteras.

Hur förvaltning ska styras och kontrolleras är en fråga av stor betydelse för medborgare och samhällsutveckling. Det borde därför ligga i allas intresse att den debatteras mellan politiska partier och i media (Premfors et al. 2003 s. 319). Vi kan inte se att denna diskussion är levande och tydliggjord i detta fall, vilket vi tror kan bidra till ett ointresse för politiska partier och dess politik. Vi anser att det är tre herrar mot en dam som tycker att valfrihet är viktigt. Debatten lutar på det planet mot private good. Vad gäller skolans funktion är det bara socialdemokraterna som diskuterar detta. De uttalanden som görs om detta tolkar vi därför som public good med reservation för att männen i studion kanske tycker annorlunda.

3.3 Debatt mellan Ibrahim Baylan och Jan Björklund *Aktuellt 15 September 2005*

3.3.1 Kontext

På hösten 2005 blev det rabalder när det uppdagades att skolminister Ibrahim Baylan hade stoppat en rapport från skolverket. Rapporten pekade på att friskolor gav bättre resultat än vanliga skolor. Baylan menar själv att rapporten var framställd med tvivelaktiga metoder, konstitutionsutskottet fann ändå att detta var

felaktigt och prickade Baylan. Detta gav förstås folkpartiet vatten på sin kvarn och Björklund som har utbildning som sin hjärtefråga passade på att kritisera socialdemokraterna för sin skolpolitik.

I den här debatten sitter Björklund i opposition och Baylan i regeringen, Baylan är den som granskas och ställs mot väggen och Björklund får då möjlighet att sätta dagordningen.

3.3.2 Idéanalys

Valfrihet. Ur debatten kan vi urskilja två ständigt återkommande punkter i Björklunds argumentation. Den ena punkten är fokuserad på det positiva med konkurrens vilket leder till att skolors kvalitet förbättras, den andra fokuserad på det negativa med vad Björklund beskriver som ”massflykten” från den kommunala skolan.

Det positiva med konkurrens inom utbildningssystemet kan enligt Englund klassifikation, i denna diskussion klassas som ett private good argument. Utbudet ska existera enligt efterfrågan och önskemål från föräldrar och elever, vilka då indirekt blir ”ägare” av, och bestämmer över utbildningen (Englund 1995 s. 109). Björklund problematiserar dock valfriheten, medvetet eller omedvetet, med sin oro över ”flykten från den kommunala skolan” och segregationen som detta kan medföra. Trots att han diskuterar flykten från den kommunala skolan som något negativt och uttrycker en oro över segregationen, menar han att vi ska lösa detta med en marknadsbaserad modell, byggd på konkurrens mellan och inom olika skolformer. Björklunds inställning kan förklaras med hjälp av Rothstein, som inte illustrerar en lika tydlig uppdelning mellan public och private good som Englund. Han menar att problemen och möjligheterna som marknadsmodellerna har, beror på hur utformningen av hur själva systemen ser ut (Rothstein 2005 s. 230-231). Exempel på detaljer inom systemet kan då vara avgifter för, statlig kontroll av och mer information om möjligheten att välja privata skolor.

Skolans funktion. Vi menar att den här debatten handlar mer om hur ska vi få en bra skola med en befintlig marknadsbaserad modell, inte huruvida tillståndet av friskolor är problematiskt eller ej. Baylans argumentation stärker teorin om att debatten rör sig i denna sfär.

”Det viktigaste för mig som socialdemokratisk skolminister är att eleverna lyckas, oavsett vilken skolform dom har. Det är det som är det viktigaste, inte formen för skolan.”

Argumenten känner vi igen från tidigare debatter. Antydningar till detta sätt att tänka finns också hos Rothstein som pekar på menlösheten i att diskutera om marknadsreformer i sig har bra eller dåliga konsekvenser, och vikten av att diskutera mer exakta former och tillvägagångssätt för att hantera marknadslösningar på bästa sätt (Rothstein – Blomqvist 2005 s. 221).

Vi har också tidigare argumenterat för att detta är ett uttalande som är möjligt att klassificera i private good teorin, då det endast är i detta perspektiv som formen för skolan kan räknas som mindre viktig.

Mycket av diskussionen går ut på huruvida den kommunala skolan är bra eller dålig, detta kan ses som en debatt mellan aktörernas syn på verkligheten och inte något som är intressant att klassificera i vår dimension.

Detta stärker också återigen bilden av att det som diskuteras handlar om hur marknaden ska styras, inte om den ska finnas i ett skolpolitiskt system överhuvudtaget.

3.3.3 Sammanfattande diskussion

Det som diskuteras i debatten rör sig utifrån vår utgångsfråga vem som ska bestämma över utbildningen, nästintill uteslutande i private good teorin. Skiljelinjen i debatten ligger inte mellan vem debattörerna anser ska bestämma över utbildningen, utan snarare kring deras syn på hur friskolorna och den kommunala skolan fungerar. Baylan är förvisso kritisk inställd till rapporten som visar på att friskolorna uppvisar bättre resultat än den kommunala och han är oroad över segregationen som han menar till viss del är skolsystemets fel. Men han klappar sig själv också på axeln när han menar, citat: "(...)vi har idag efter 11 år av socialdemokratisk regering världens mest liberala friskolesystem (...)"

Det är svårt att se en skiljelinje mellan debattörerna utifrån teorierna public och private good. Baylan är mer kritiskt inställd till friskolorna, vilket märks i en större försiktighet kring friskolornas positiva betydelse, men inget av hans uttalanden rör sig i en public good tradition. Massflykten från den kommunala skolan, problematiseras inte av Björklund utifrån teorier om att valfrihet och konkurrens är betydande faktorer i problemet. Båda debattörerna verkar bära ett ansvar för att försvara friskolorna. Björklund förvandlas till valfrihetssoldat, och Baylan blir ansvarig överste för det system som nu existerar.

I ett land som Sverige, med en stark tradition av public good värden verkar det svårt att föra en diskussion utifrån renodlade private good betonade begrepp. Begrepp som segregation, likvärdighet och allas lika möjligheter måste diskuteras i ren public good anda. Hur man ska uppnå minskad segregation är dock ingen diskussion man i denna debatt verkar vågar eller vilja föra utifrån teorier om renodlad statlig styrning av skolan.

Lidström - Hudson tar i boken "Skola i förändring" (1995), upp förändringarna som skett i inställningar och attityder till skolsystemet. Man menar att en slutsats från den maktutredning som genomfördes i Sverige är att samhället vid det aktuella året rörde sig från en samhällscentrerad till en individcentrerad demokratisyn. Detta skedde till följd av en allt större medelklass, som de främsta bärarna av dessa idéer (1995 s. 35). Vi ser tendenser till att denna syn, idag tolv år senare, fortfarande verkar stå sig stark. Men framförallt ser vi att det verkar vara nödvändigt för våra politiska debattörer att stå med en fot i varje perspektiv. Frågan är vad detta leder till, och om detta riskerar leda till en misstro och ett

ointresse för politik, en såkallad avpolitisering av en hel debatt. Eller är det bara ett sätt att, inom politikens ramar anpassa de generella välfärdssystemen, och debatten till den nya individualismen.

3.4 Debatt mellan Kjell-Olof Feldt och Metta Fjelkner

Rapport 4 juni 2007

3.4.1 Kontext

Kjell Olof Feldt, ordförande i Friskolornas Riksförbund, och Metta Fjelkner ordförande i Lärarnas Riksförbund debatterar i Rapport om att under en begränsad tid stoppa tillåtandet av att fler friskolor startas. Fjelkner, som har kommit med förslaget menar att skolverket borde invänta den nya skolreformen 2009, innan man tillåter fler friskolor. Hon är tidigare känd för att vara kritisk till friskolor vilket man kan se exempel på i DN Debatt den 16 april ett år tidigare.

Feldt, före detta socialdemokratisk finansminister, är tidigare känd för att föra en högerinriktad socialdemokratisk politik, med önskemål om att avsluta samarbete med vänstern och miljöpartiet (DN Debatt 030524). Feldt intar i denna debatt försvarsläge, för den kritik mot friskolor som Fjelkner kommer med. I och med detta kan han få svårt att vända dagordningen till sin sida, det vill säga få problem med att ”dra debatten” (Asp 2006 s.49).

3.4.2 Idéanalys

Valfrihet. Feldt hänvisar ofta till traditionella ”public good värden”, så som en likvärdig skola där alla ges lika möjligheter, men förespråkar ett tillvägagångssätt genom traditionella ”private good” vägar, såsom konkurrens och marknadsinslag i den offentliga sektorn.

Detta är något som även kan symbolisera den socialdemokratiska politiken under 1990-talet, då valfriheten blev ett sätt att anpassa välfärdssystemen till den nya individualismen (Lidström – Hudson 1995 s.37). Denna inställning kan illustreras med hjälp av följande citat från Feldt; ”Det som behöver göras i skolan är naturligtvis att utjämna villkoren, men statens grepp över skolan är alltså väldigt starkt även när det gäller friskolorna.”

Synen på utbildning som en familjeangelägenhet där föräldrar och elever själva kan göra bedömningar vad som är bäst för sina barn, verkar i det här citatet

långtifrån Feldts inställning. Rothstein framhäver att det finns en risk för att stark statlig kontroll leder till förmynderi över medborgarna, utan möjlighet till ansvarsutkrävande (2005 s. 219). Detta är vad vi tolkar som en inställning näraliggande private good teorin. Feldt framställer dock den statliga kontrollen i flera uttalanden som relevant och viktig, vilket är uttalanden som rör sig närmre public good teorin.

Feldt betonar många gånger vikten av valfrihet och en bra skola, och det i sammanhanget betydelselösa kring vilken skolform man ansluter sig till.

”(...)många föräldrar och barn väljer bort den kommunala skolan, för friskolorna uppstår ju inte genom att vi trycker på en knapp, utan det är för att föräldrar och barn väljer fristående skolor.”

Valfriheten, och föräldrarnas och elevernas vilja ställs här som ett demokratiskt argument för friskolor, vilket inte görs på liknande sätt i Public Good teorin.

Skolans funktion. Fjellner uttrycker en oro över hur regeringen ska kunna få inflytande över skolan. Hon säger: ”(...) och alla dom initiativ som regeringen tar på skolområdet, kan jag fråga mig, hur ska detta implementeras och förverkligas med alla dessa huvudmän som är väldigt otydliga.” Detta visar på en opålitlighet inför dom nya huvudmännen, och för vilka värdegrunder som med dessa kommer implementeras i skolan. Tilltron till den gemensamma demokratis bestämmanderätt över utbildningen, och att denna rätt ska vara förmedlad via staten, är en röd tråd i public good teorin, vilket gör att vi kan klassificera detta tankesätt i nämnda teori (Englund 1998 s. 132).

Fjellner menar också att man måste ”slå fast att skolan ska vara på ett visst sätt” innan utvecklingen av fler intressenter som vill starta nya skolor får fortsätta. Detta kan inte ses som något annat än ett tydligt ställningstagande för den gemensamma värdegrund som förespråkas i public good perspektivet.

Hon betonar också staten och kommunens ansvar och skyldighet att ge alla grundskoleelever en likvärdig skolgång. Den enda rimliga tolkningen blir att detta ”man” som ska slå fast hur skolan ska vara, i det här sammanhanget betyder just stat, kommun, eller något slags demokratiskt kollektiv. Att detta skulle vara upp till individen, föräldrarna eller en enskild aktör att bestämma, är i sammanhanget av detta uttalande en orimlig tolkning. Detta skiljer då ut dessa uttalande från den individcentrerade demokratisyn i private good teorin, där man betonar rätten till individens frihet från statliga ingrepp (Lidström – Hudson 1995 s.35).

Feldts uttalanden där friskolor i sig inte ses som ett problem, utan där det privata ses som en lösning, är uttalanden som vi kan klassificera i private good teorin. Skolans problem beror inte på vem som bestämmer över utbildningen, eller genom vilken instans utbildningen förmedlas, menar Feldt. Detta står i motsats till public good teorin, där dessa är viktiga faktorer för att uppnå en likvärdig skola.

3.4.3 Sammanfattande diskussion

Frågorna från debattledaren handlar om likvärdighet, B-skolor, och rörligheten med fler ägandeformer. Enligt dagordningsfunktionen kan man se det som att Fjelkner utifrån ämnena som berörs, både ges och tar dagordningen, eftersom ämnena berör dom public good inriktade begreppen (Asp 2006 s. 49). Frågorna ägs till stor del av Fjelkner, och då hennes svar är public good inriktade ger debatten intryck av att föras ur detta perspektiv.

Den här debatten tycker vi symboliserar Feldt som en ”högersosse” på ett tydligt sätt, där public och private idéerna möts. Han menar att skolan borde vara likvärdig, men att den kommunala skolan inte har lyckats skapa likvärdighet. Därifrån drar han slutsatsen att privata alternativ behövs, och att friskolor är ett bra alternativ. Fjelkner å sin sida, uttrycker ingen direkt negativ inställning till existerandet av friskolor i sig, men rör sig starkare än Feldt i en public good inspirerad teori.

3.5 Debatt mellan Jan Björklund och Ella Bohlin *Rapport 7 augusti 2007*

3.5.1 Kontext

I debatten deltar Ella Bohlin, ordförande för kristdemokraternas ungdomsförbund, och folkpartiets utbildningsminister Jan Björklund. Målet för debatten är att diskutera de skärpta regler och den hårdare lagstiftningen som Björklund förespråkar. Denna måste skärpas, menar han för att begränsa risken för religiös extremism i friskolorna.

Bohlin försvarar den befintliga lagstiftningen, men hävdar ändå i överensstämmelse med Björklund att det krävs fler kontroller av de befintliga friskolorna. Debatten kommer efter flera uppmärksammade fall i media kring konfessionella friskolor med kontroversiella arbetssätt och värdegrunder. Debatten har ett tydligt fokus på konfessionella friskolor, och risker eller eventuella problem med friskolor förutom religiös extremism tas inte upp i dom direkta uttalandena. Då folkpartiet varit med i Bildregeringen som drivit igenom friskolereformen 1992, blir debatten intressant när folkpartiet nu intar en betydligt mer restriktiv hållning till friskolor, till synes dock endast i sammanhang rörande den konfessionella friskolan.

3.5.2 Idéanalys

Valfrihet. Björklund har blivit skeptisk till religiösa friskolor. Han säger: "(...) utvecklingen sker nu åt ett håll som man inte riktigt förutsett, att det är fler och fler extrema grupper som vill starta skolor".

Det visar sig alltså enligt folkpartiet att valfriheten måste begränsas och staten måste kontrollera friskolorna hårdare. Pudelns kärna, som Björklund säger består i hur mycket man kan låta föräldrar bestämma över sina barn. Han tar exemplet skolobligatoriet som visar att man i Sverige inte litar fullt ut på att föräldrarna bestämmer vad som är bäst för sina barn. Björklund syftar här på friskolorna och menar att: "(...)vill de föra oss bakom ljuset så är ju möjligheterna oändliga."

Han är negativt inställd till att skolorna kommer hålla vad de lovat, "(...)det räcker inte med att de säger att de ska följa läroplanen (...)" är också ett uttalande som visar hans skepsis. Om man tittar på Englunds fråga om vem som ska besluta om skolans utformning, så visar Björklund en stor misstänksamhet mot föräldrarna. Bohlin däremot litar tvärsäkert på föräldrarna, hon menar att de måste välja vad de tycker är bäst för sina barn. Bohlin framhäver mångfald och valfrihet som något av det viktigaste inom skolan, detta gör att hon passar in i private good dimensionen (Englund 1993 s. 14).

Skolans funktion. Björklund pratar om rätten att be morgonbön och använda sig av en religiös profil och om skillnaden mellan vad som händer på lektionerna och däremellan. Vi kan tolka detta som att det viktigaste är att följa läroplanen på lektionerna, men förutom det ska skolan få profilera sig självständigt, detta passar bättre in på private good än hans tidigare uttalanden (Englund 1993 s. 19).

Han pratar också om värderingar, det räcker inte bara att följa läroplanen utan det måste ske någon slags kontroll av vilka värderingar aktörer som vill starta skolor har. Bohlin däremot har många private good idéer och hinner nämna rätten till valfrihet och mångfald i samband med profilering både en och två gånger.

Bohlin nämner goda resultat och nöjda föräldrar som ett mått på en bra skola, förespråkare för den kommunala skolan kanske hellre skulle nämna demokrati och jämställdhet som mått på en bra skola, som till exempel Baylan i SVT:s "Debatt" 2004. Bohlin tror inte att friskolor ökar segregeringen, hon spekulerar i att det skulle vara tvärtom. Skulle inte religiösa skolor finnas skulle det startas skolor med etnisk inriktning, menar hon. Björklund tror däremot att religiösa grupper kan isolera sig, speciellt om de är extremistiska.

Bohlins åsikter stämmer väl in på ett private good perspektiv. Vissa av Bohlins uttalanden passar också in på public good, hon pratar till exempel om en gemensam värdegrund som alla skolor ska ha och är positiv till att ge skolverket utökade befogenheter att inspektera skolan.

3.5.3 Sammanfattande diskussion

Björklund och Bohlin har inte så olika utgångspunkter egentligen, de vill samma saker men har olika syn på valfrihet. Eftersom Bohlin är kristen och tidigare medlem av livets ord, så har hon förmodligen ett större intresse att bevara de religiösa friskolorna än Björklund (www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_418915.svd).

Björklund är i linje med folkpartiet vanligtvis liberal och skeptisk till protektionism (http://www.folkpartiet.se/FPTemplates/News_62656.aspx). I den här debatten visar han dock en vilja till större statlig kontroll, då han drar paralleller mellan extremism, sekter och religiösa friskolor. Bohlin medger att det kan finnas en grogrund för extremism men menar att den risken finns överallt i samhället, och ser inte friskolor som ett enskilt problem. Debatten kan tänkas handla om tilltro till religion.

Debattledaren ställer frågor till debattörerna med utgångspunkten att man måste skydda barnen. Även om vi inte påstår att debattledaren är partisk så tror vi inte debatten skulle handlat om att skydda barnen från extremism om det gällt den kommunala skolan. Vi kan här alltså se en rädsla för extremism även hos debattledaren när det gäller religiösa friskolor. Hon frågar också Björklund om strängare regler verkligen hjälper när Skolverket känner att de blir förda bakom ljuset av friskolorna, frågan förutsätter att det finns problem med friskolorna när inte ens strängare regler hjälper. För att visa en mer neutral inställning till religiösa friskolor kunde debattledaren ställt en fråga till Björklund utifrån Bohlins perspektiv, till exempel ”anser du att religiösa friskolor hängs ut utan bevis som extremistiska?”. Detta diskuterades också av debattörerna med fångades aldrig upp av debattledaren. Eftersom Björklund inte säger något positivt om valfrihet i debatten och Bohlin inte ser några som helst problem med den så hamnar debatten mitt mellan public och private. På skolans funktion så har båda två ett private perspektiv, där de inte nämner några public good värden för skolan.

3.6 Intervju med Lars Stjernqvist

Östnytt 13 september 2007

3.6.1 Kontext

Lars Stjernqvist är före detta partisekreterare för socialdemokraterna (1999-2004), numera kommunalråd i Norrköping. Han syns ofta i skoldebatter för att representera socialdemokraterna. Anledningen till debatten är att nio friskolor

givits tillstånd att starta på Gotland, detta har lett till oro bland vissa som menar att resurserna inte kommer räcka och att den kommunala skolan kommer bli lidande. Stjernqvist är inbjuden som representant för en kommun där friskolor är vanligt, för att debattera utvecklingen på Gotland.

3.6.2 Idéanalys

Valfrihet. Stjernqvist har en bekväm inställning till friskolor, ”nu när de finns får vi se till att göra det bästa av situationen”. Stjernqvist har höga krav och vi vet inte om hans ”fria” skola är så fri i utformningen. Han vill minska uppkomsten av nya skolor genom hårdare krav och vill inte att skolor ska få göra profit, friskolor ska inte heller kunna neka elever med särskilda behov att gå där.

Han påpekar vikten av att det även finns kommunala skolor och att ”flykten” till friskolor är ett tecken på att den kommunala skolan är dålig.

Stjernqvist är dock inte orolig för utvecklingen av friskolor och tror att de sätter press på den kommunala skolan att bli bättre, han tror inte heller att det kommer att bli någon överetablering av friskolor som de var rädda för på Gotland.

Skolans funktion. Det är svårt att se ett ställningstagande i denna fråga av Stjernqvist. Han har enligt honom själv, tidigare varit lite mer positiv än socialdemokraterna till friskolor och menar att dom kan erbjuda ”något” som kommunala skolor inte kan, vad får vi dock inte veta. Vi kan tydligt utläsa att friskolor enligt Stjernqvist ska ha samma sociala ansvar som kommunala skolor. Friskolor ska fungera precis som kommunala med samma rättigheter, skyldigheter och sociala ansvar.

I Englunds perspektiv på utbildningsideal är det svårt att placera Stjernqvist som vill göra om friskolan till att fungera på samma sätt som den kommunala skolan med skillnaden att den kan erbjuda ”något extra”. Stjernqvist får gränsen mellan public och private att likna ett blytlås istället för en linje, där sidorna kan haka in i varandra på det stället man tycker att det passar. Han påpekar vikten av att det även finns kommunala skolor och att ”flykten” till friskolor är ett tecken på att den kommunala skolan är dålig.

3.6.3 Sammanfattande diskussion

Stjernqvist menar att skolan har ett särskilt socialt ansvar en åsikt som enligt Englund bara återfinns i public good dimensionen. Han ser dock inget hinder för en privat lösning. Stjernqvist främsta orsak att vara positiv till friskolor är ”att nu finns dom ju där”, han verkar dock positivt inställd eftersom han inte direkt motarbetar dem. Englund menar att hade Stjernqvist förespråkat ”private good” så hade valet av utbildning setts som en demokratisk rättighet i sig.

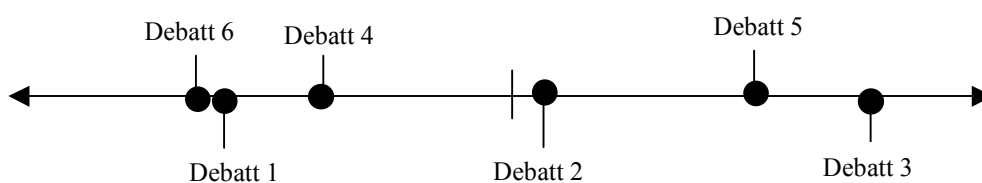
Stjernqvist är restriktiv till friskolor, han har samma rädsla som vi kan hitta hos andra debattörer, att friskolan inte är tillräckligt kontrollerad och att dagens friskola är allt för fri. Det viktigaste för Stjernqvist är ändå en skola som verkar för "public good" värden, det vill säga för pluralism inom skolan, för likvärdighet etc. Att systemet nu råkar vara uppbyggt kring friskolor och därmed mer inriktat mot private good, är något vi får leva med, menar han.

4 Resultat

Skolans funktion

Public Good

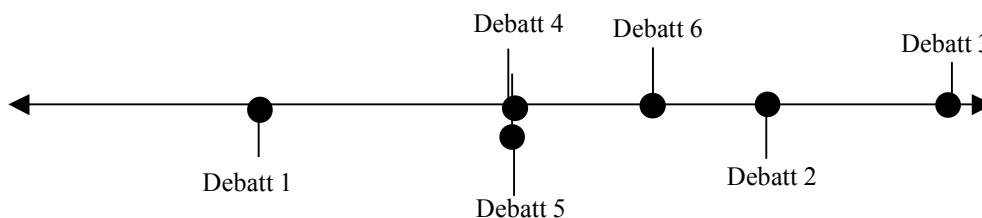
Private Good

Valfrihet

Public Good

Private Good

Vårt syfte med dessa linjer är att tydliggöra de resultat vi har funnit. Linjerna ovanför illustrerar till vilket perspektiv de olika debatterna tillhör, vi kan se här att resultatet inte är enhetligt utan utspritt över de olika perspektiven.

Vi har funnit det svårt att placera in debatterna på linjen rörande skolans funktion på grund av att den diskussionen inte är lika tydlig och inte passar lika väl in i våra perspektiv som diskussionen om valfrihet. Detta tror vi kan gynna en uppslutning för private good perspektivet, då statlig kontroll, inte låter lika kul som det direkt demokratiska i att få välja själv.

En annan svårighet är vilken betydelse man ska lägga i att en viss sorts uttalanden inte görs, till exempel synen på skolan som förberedande för medborgarrollen i det svenska samhället. Betyder det att detta perspektiv inte längre finns, eller att det helt enkelt tas för givet och därför inte behöver uttryckas.

4.1 Slutsats

Det mest förväntade som framkommit i debatterna utifrån private good teorin är framhållandet av valfrihet och mångfald. Många teoretiker har framhållit att dessa värden har blivit allt mer betydelsefulla i dagens samhälle. Bland dom finns Englund, som menar att det skett en plötslig acceptans av friskolor, och att public good perspektivet är på väg att försvinna (Englund 1993 s. 13). Vi har kunnat se tendenser till att denna teori stämmer. Få uttalanden i debatterna pekar på något negativt med privata aktörer i utbildningssystemet i sig, eller i egenvärdet av en kommunal skola.

Medieforskaren Kent Asp menar att det krävs goda argument för att gå från det kända till det okända (2004 s.179). Försvarna av det okända, i det här fallet friskolor måste både peka på brister i det gamla systemet, kommunala skolor, och det förträffliga i det nya systemet. Även om friskolor i nuvarande form funnits i 16 år så är de nykomlingar om man jämför med de kommunala. Den kända sidan, i det här fallet, försvarna av kommunala skolor behöver inte på samma sätt argumentera *för* sin sak, utan hellre *mot* det nya systemet. Resultatet kan då bli en debatt där det eventuella egenvärdet i den kommunala skolan inte tas upp, och kan också vara en orsak till att majoriteten av uttalandena i debatterna verkar röra sig i private good inspirerad teori.

Lidström – Hudson betonar också den mer individcentrerade syn som kommit att präglade det svenska samhället till följd av en större medelklass, denna källa är förvisso tolv år gammal (1995 s. 35). I vissa debatter, i synnerhet kring dom religiösa friskolorna kan vi märka att synen kring individens frihet från statliga ingrepp tonas ner, till förmån för vikten av att kontrollera dom värdegrunder utifrån vilka friskolorna styrs.

Rothstein har tidigare pekat på att det finns en rädsla för en ideologiproduktion, det vill säga att staten bestämmer vilka värden som är negativa och positiva (2005 s. 208ff). Vi har dock märkt, lite förvånande, att även i dom mer private good inspirerade uttalandena, så verkar rädslan för ideologiproduktion och statlig kontroll, inte vara så utbredd.

Att staten kontrollerar vilka värderingar som friskoleägarna har, har istället lyfts fram av vissa debattörer som något positivt. Det kan vara intressant att påpeka, att framhållandet av denna kontroll som något positivt, gäller i synnerhet i diskussionen kring religiösa friskolor. Det blir då relevant att resonera kring var gränsen för föräldrars och individers valfrihet dras, vilka värderingar som staten ska kontrollera, pudelns kärna, som Björklund uttrycker det. Att gränsen dras just vid religiösa friskolor menar vi skulle kunna handla om en ökad misstänksamhet mot radikaliseringsen av islam. Björklund blir citerad i DN när han uttalar sig om religiösa friskolor. Han säger ” ...den tilltagande radikaliseringsen av islam har skrämt många, inklusive mig själv” (<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=551636>). Vi har uppfattat en tendens i

debattartiklar om friskolor, där många till skillnad från Englund velat se religiösa friskolorna som en separat diskussion. Exempel på detta är Peter Wolodarski som i en debatt i DN menar att kritiken mot religiösa friskolor bör ses som fristående (<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=577&a=715139>). Vi menar dock att diskussionen kan ses ur ett valfrihetsperspektiv, där debatten handlar om vilka val och vilket ansvar man kan överlämna åt individen. Kan valet att gå i en religiös friskola ses som ett mindre rationellt val, än ett val till en skola med alternativ pedagogik?

Lundquist beskriver en samhällsmodell utifrån inriktningarna individualism kontra gemenskap (Lundquist 1998 s. 68). Dessa är perspektiv som väl stämmer in på Englunds uppdelning i private good som den mer individbaserade synen på samhället, och public good, med betoning på gemenskapsstaten och det gemensamma goda. I själva verket menar Lundquist, ser den politiska kontroversen med största sannolikhet ut så att båda sidor tenderar att välja sina idéers fördelar och ingen vill diskutera idéernas nackdelar. Dessa fördelar kan handla om solidaritet kontra integritet och nackdelarna om egoism kontra förmynderi (Lundquist 1998 s. 69). Exempel på det i våra debatter är att man debatterar för en starkare kontroll samtidigt som man argumenterar för större individuell frihet. En debatt som handlar om att integritet och solidaritet är bra, och att förmynderi och egoism är dåligt, anser vi inte kommer skapa ett intresse eller förståelse för dom värden som den offentliga sektorn handlar om. Detta anser vi blir en föga konstruktiv debatt. Om Lundquists teori stämmer, så skulle debatten bli mer sanningsenlig om den i större utsträckning handlade om det faktum att politiker i den praktiska politiken befinner sig i situationer där en åtgärd kommer motverka det ena eller det andra av dom värden dom värdesätter (Lundquist 1998 s. 69).

Det finns teoretiker som menar att synerna kring individualismens modell och gemenskapsmodellen inte är oförenliga (ibid.). I dagens akademiskfilosofiska diskussion sätts dock ofta en skiljelinje mellan individualismens betoning på konkurrens och konflikt, och gemenskapssamhällets betoning på gemensamma intressen (Lundquist 1998 s.69). Debatten kring friskolor, anser vi är en fråga där dessa värden borde bli synliga då frågan handlar om statlig kontroll och likvärdighet, kontra just individens valfrihet.

Vi har i debatten sett uttalanden som lagt sig på olika sidor om skiljelinjen mellan private good och public good. Vi bedömer trots det att politikerna gärna vill använda sig av argument hämtade från både public och private good. Englunds dimensioner är så klart idealtyper så vi kan inte vänta oss att verkligheten är lika uppdelad. Vi har funnit att det finns en idealbild av den svenska skolan som är svår för debattörerna att avvika från. Vi har spekulerat kring fyra möjliga alternativ om vad detta kan bero på.

1. Konflikten mellan public och private finns inte idag, istället har det skapats en helt ny debatt där debattörerna lånat fritt från olika idéer och dimensioner. Detta skulle kunna vara sant men vi tror att dimensionerna finns under ytan och att vissa påståenden är tabu att yttra sig om. Till exempel ett förbud mot friskolor eller att inte skärpa reglerna för friskolor.

2. Den individcentrerade synen på demokrati och utbildning har blivit allt mer dominerande (Lidström – Hudson 1995 s.36). Detta skulle kunna medföra att den mediala debatten anpassades efter en mer private good inriktad syn och att public good perspektivet på utbildning tonas ner. Därmed skulle inte en konfliktlinje mellan de olika värdegrunderna bli tydlig. Förklaringen skulle också innefatta socialdemokratins roll som försvarare av sina tidigare genomförda reformer med ett allt större utrymme för valfrihet inom skolan (Lidström – Hudson 1995 s. 24.)

3. Politiker och media anser att det finns en konfliktlinje mellan teoretiska värdegrunder så som individualistisk och kollektivistisk demokratisyn. Den är dock för mångsidig och komplicerad för en medial politisk debatt och dess krav på tydliga och enkla alternativ (Rothstein 2005 s. 221).

4. Rädslan för det okända möter Englunds teori om public good perspektivets försvinnande, detta leder till otydligare dimensioner. Kent Asp pratar om svårigheterna för nya fenomen att slå igen i media, eftersom medias roll först och främst är åsiktsbevarande (2004 s. 179). Uttalanden av debattörer för friskolor får ofta försäkra att det inte pågår något skumt på deras friskolor, de är också benägna att framhäva stark statlig kontroll. Den negativa debatten om friskolor rör oftast de religiösa skolorna. Det är där diskussionen förs mest tydligt utifrån ett minskat private good perspektiv, det vill säga med önskan om minskad individuell valfrihet, hårdare statlig kontroll eller till och med förbud. Det finns ett konsensus bland de tillfrågade om att det bör finnas någon slags gemensamma värden för den svenska skolan. Englund var själv rädd att till och med läroplanen skulle försvinna, detta har vi inte sett något tecken på.

4.2 Diskussion

Englund, Lundquist och Rothstein är tre herrar som hjälpt oss att fördjupa oss i public och private good perspektiven, de menar alla på att debatten mellan offentligt och privat är viktig och aktuell. Vi har försökt att bortse från deras personliga åsikter i ämnet och koncentrerat oss på deras forskning, denna har gett oss god förståelse över friskoledebatten i Sverige i dag.

Uttalanden och åsikter är föränderliga beroende på vilken kontext dom sätts i (Karlsson 2003 s. 70). Det gör idéanalysen svår, men också nödvändig. Om vi med en noggrann analys inte kan förstå dom värden som präglar debatten, hur ska då gemene man kunna göra det? Att kontexten har stor betydelse för vilka åsikter som framkommer i debatten märker vi bland annat i debatterna med Björklund. I mötet med Baylan (s), framstår Björklunds uttalande som starkt private good inriktade, medan hans uttalanden i debatten med Bohlin (kdu) framstår som mer public good inriktad.

Debattörerna i våra debattprogram har alla mycket makt över skolans utseende och framtid och det är därför viktigt att förstå vad de menar och vad de vill. Vi menar, i likhet med Beckman, att det är viktigt att förstå diskursen och debatten i ett samhälle, då den kan vara minst lika viktig som hur verkligheten egentligen är beskaffad (2005 s. 94f.).

Man kan givetvis mena att en debatt om värdegrunder och abstrakta teorier inte är vad svenska folket vill ha. Vi har funnit att ett flertal debattörer inte anser att skolformen är viktigt utan menar att svenskar vill ha en bra skola oavsett skolform. Vi anser dock att den allmänna och den akademiska debatten pekar på att vad som är privat och vad som är offentligt påverkar värden som dom flesta av oss anser har betydelse, till exempel kvalitet på undervisningen och mångfald inom skolan.

Dessa idéer menar vi, måste synliggöras för att debatten ska kunna förstås, väcka intresse och kunna kritiserars. Detta skulle till exempel kunna ske genom att dagordningen på debatten sattes utifrån dessa skilda syner och inte utifrån huruvida kvaliteten i friskolan är bättre eller sämre än i den kommunala.

I dagens samhälle, där många vänder sig till partipolitiskt obundna organisationer med tydliga värdegrunder enkla att ta ställning för, som exempelvis Rädda Barnen, tror vi att det är extra viktigt att ha en partipolitisk debatt byggd på grundläggande värden och syner på samhället. Vi tror det skulle utgöra en bra grund för att skapa förståelse eller intresse för frågor rörande den offentliga sektorn och samhället, vilket borde vara en grund för vår demokrati.

5 Epilog

Även om vi möttes av undrande blickar när vi berättade vad vår uppsats skulle handla om så tvekade vi aldrig att skriva den. Enklast hade nog varit att sammanställa de politiska partiernas program för att ta reda på vilka åsikter som finns om friskolor idag. Men att skriva de tycker si och de tycker så... hade inte varit lika intressant och vi tror inte det gett oss lika bra insikt i problematiken. Att göra en idéanalys är inte enkelt, att komma på vad en idéanalys egentligen är likaså, vi har försökt förvandla vad som kunnat bli grundlösa spekulationer till analytisk forskning. Genom att låna mycket forskning från till exempel Englund och Lundqvist har vi fått en starkare grund att stå på. Vi valde pragmatiskt först att begränsa oss till den tidsperiod av debatter som låg på svt:s hemsida, detta gjorde materialinsamlingen enkel. Vi upptäckte senare statens ljud och bildarkiv och där fanns otroliga mängder material som man kunde få inom några dagar. En av de personligt intressantaste upptäckterna i uppsatsprocessen var hur olika vi uppfattade debatterna. Det var inte alltid enkelt att sätta in uttalanden i ett sammanhang och förstå idéer bakom dessa. Detta ledde till intressanta diskussioner och vi undrade ofta vad Englund skulle ha ansett om han varit där. Så denna uppsats skriver vi bland annat till alla politiker som vi vill uppmana att ge raka svar och vara konsekventa, i annat fall blir det svårt för oss studenter att göra idéanalyser och för medborgare att förstå den politiska debatten.

6 Källförteckning

Aktuellt, 15 september 2005. SVT.

Asp, Kent, 1986. *Mäktiga massmedier: studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademitratur AB

Asp, Kent. 2004. *Jordskredsseger: medierna och folkomröstningen om Euron*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation.

Barkman, Claes, 2006. "Friskolor splittrar politiska blocken", <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=551636>. Hämtad 080105

Bergström. Göran – Boréus, Kristina, 2005. *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Blomqvist, Paula – Rothstein, Bo, 2005. *Välfärdsstatens nya ansikte: demokrati och marknadsreformer inom den offentliga sektorn*. Stockholm: Agora.

Debatt, 23 november 2004. SVT.

Englund- Tomas, 1993. *Utbildning som "public good" eller "private good": svensk skola i omvandling?* Uppsala: reprocentralen HCS, Uppsala universitet.

Englund, Tomas, 1998. "Utbildning som "public good" eller "private good"?" s. 107-142 i Englund, Tomas (red.) *Utbildningspolitiskt systemskifte*. Andra upplagan. Stockholm, HLS Förlag.

Esaiasson, Peter, 1993, recension av "Folkhemskapitalismen: högerns programutveckling under efterkrigstiden", *Statsvetenskaplig tidskrift* nr 2.

Esaiasson, Peter - Gilljam, Mikael - Oscarsson, Henric - Wängnerud, Lena, 2007.

Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad. Tredje upplagan. Stockholm: Norstedts juridik.

Folkpartiet liberalerna, 2007. http://www.folkpartiet.se/FPTemplates/News___62656.aspx. Hämtat 080105

Gomorrön Sverige, 11 januari 2005.

Karlsson, David, 2003. *En chimär av endräkt, ideologiska dimensioner i kommunal kulturpolitik*. Göteborg: Kompendiet.

Lidström, Anders – Hudson, Christine, 1995. *Skola I förändring: decentralisering och lokal variation*. Stockholm: Nerenius och Santéus Förlag.

Lundquist, Lennart, 1998. *Demokratins väktare*. Lund: Studentlitteratur.

Nilsson, Torbjörn, 2005. "Bohlin ställer upp i protest"
www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_418915.svd. Hämtat 080105

Premfors, Rune – Ehn, Peter – Haldén, Eva – Sundström, Göran, 2003. *Demokrati och byråkrati*. Lund: Studentlitteratur.

Rapport, SVT 4 juni 2007. SVT.

Rapport, SVT, 7 augusti 2007. SVT.

RIKS, 2005. "Friskolor". http://mp.se/templates/Mct_78.aspx?avdnr=12309&number=69159.
Hämtat 080105.

Wolodarski, Peter, 2007. "Låt friskolorna växa".
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=577&a=715139>. Hämtat 080105.

Östnytt, 13 september 2007. SVT.